

כי עמנו א-ל

קורות משפחה יהודית
בהולנד בעת השואה

פרקי רקע

קורות הקהילה היהודית בהולנד עד השואה

עדויות ראשונות על ישיבת יהודים בהולנד קיימות מלפני כ-800 שנה. מספרם אז היה מועט והם עסקו במסחר זעיר ובחלפנות. בשל גזירות וגירושים פחת מספרם והלך, אך כשהגיעו להולנד יהודים מאנוסי ספרד ופורטוגל גדלה הקהילה באופן ניכר. יהודים נוספים התיישבו בהולנד לאחר כיבוש אנטוורפן בשנת השמ"ה (1585) ועליהם נתוספו פליטי גזירות הת"ח-ט"ט (1648-1649) ממזרח אירופה. באמסטרדם, ברוטרדם ובהרלם נוסדו קהילות ונבנו בתי כנסת. רבים מבני הקהילה הספרדית הביאו רכוש רב מספרד. חלקם עסקו בסחר בינלאומי ואחרים היו רופאים ומלומדים מבני השכבה המשכילה של ספרד. לעומתם היו רוב היהודים האשכנזים עניים וחסרי השכלה מקצועית, ולכן גם כשהתרבו והיו לרוב, נותרה השליטה

ביקור של מלכת הולנד בבית הכנסת הפרוטוגזי בהולנד בשנת תרס"ד (1904)

אמסטרדם

בקהילה בידי יוצאי ספרד. יהודים תפשו עמדות חשובות בענפי היהלומים, המשי והסוכר, ומילאו תפקיד חשוב בפיתוח הכלכלי של המדינה. בשנת השפ"ו (1626) הקים ר' מנשה בן ישראל בית דפוס עברי ראשון באמסטרדם, ולימים היתה עיר זו למרכז הדפוס העברי החשוב בעולם. הרבה גדולי תורה שהו זמן ממושך באמסטרדם לשם הדפסת ספריהם. עם כיבוש הולנד בידי צבאות צרפת המהפכנית בשנת התקנ"ה (1795) הוענק שוויון זכויות ליהודי הולנד. כעבור שנה

נבחרו יהודים ראשונים לפרלמנט ונתמנו למשרות ציבוריות חשובות. הולנד נחשבה למדינה השנייה בעולם שהעניקה ליהודים שוויון זכויות. השוויון גרר תהליכים של התבוללות וירידה בחינוך היהודי הבסיסי. בשנת התק"ע (1810) חיו בהולנד 55,000 יהודים. מצבם השתפר לפני למעלה ממאה שנה, כשהוקמו בהולנד איגודים מקצועיים ותנועות פועלים. ערב מלחמת העולם השנייה מנו יהודי הולנד כ-140,000 נפש, כמחציתם באמסטרדם ואליהם נתווספו כ-25,000 שנמלטו מגרמניה עם עליית הנאצים לשלטון בשנת ה'תרצ"ג (1933).

מפת הולנד

משפחת עמנואל

משפחת עמנואל חיה דורי דורות במערב אירופה, ובעיקר בגרמניה. יחידה זו עוסקת במרכזי עמנואל ואשתו, חנה, לבית גולדשמידט. ר' מרדכי גדל בפולדא, כפר קטן בגרמניה, שנודע בזכות קהילתו היהודית המפוארת. מרדכי התייתם בגיל צעיר מאביו, ר' אלחנן משה, שהיה מראשי הקהילה. הוריה של חנה, סבא וסבתא גולדשמידט, דרו בתקופת השואה בשוויץ.

מרדכי וחנה נישאו בשנת 1921 וגרו בעיר המבורג שבצפון גרמניה עד שנת 1933. שם נולדו להם שישה ילדים. ראש המשפחה עסק במסחר לפרנסתו. משפחת עמנואל וסבא וסבתא גולדשמידט התכתבו ביניהם באופן קבוע. סבא גולדשמידט שלח מדי שבוע מכתב על פרשת השבוע. מכתבים אלה הוחבאו בעת השואה מתחת לרצפת הבית, יחד עם ספרי קודש של המשפחה, וכך ניצלו. המכתבים ששיגרה משפחת עמנואל לשוויץ מהולנד ומוסטרוברוק (מכתבים שיש בהם סימונים של הצנזורה הנאצית) נשמרו בשוויץ.

אלחנן, שלמה, יונה, שמואל, ברוך, בלה ושלום
בטיול בסביבות רוטרדם, תרצ"ח (1938)

עם עליית הנאצים לשלטון בשנת 1933 נמלטו אלפי יהודים לארצות השכנות. משפחת עמנואל עברה לאוטרכט אשר בהולנד, שם נולדו שני הילדים הצעירים במשפחה.

מנקודה זו מתחילה יחידת הלימוד שלפניכם. זוהי התקופה בה חיה המשפחה בהולנד, והיא כוללת את השנים שלפני המלחמה ואת שנות השואה, עד לשיבתם של הניצולים ממחנה ברגן-בלזן להולנד.

משפחת גולדשמידט, צרפת, תרע"ג (1913). הילדה האמצעית היא חנה - אם משפחת עמנואל

קורות משפחת עמנואל מייצגים את קורותיה של יהדות הולנד באותן שנים, ובעיקר את קורות הפליטים שהגיעו להולנד משנות השלושים ולא נחשבו לאזרחיה. שנות השואה היו שנות חקיקה אנטישמית, מסתור, פחדים ושילוחים למחנות הריכוז. מתוך ההורים ושמונת ילדי המשפחה, נותרו בחיים רק ארבעה ילדים.

היחידה מבוססת בעיקר על ספרו של הגדול בין הניצולים - יונה. את הספר "יסופר לדור" כתב יונה לא רק לפי זכרונותיהם של האחים אלא גם בעזרת מכתבים רבים שנשלחו לסבא וסבתא גולדשמידט בשווייץ. כהשלמה לקורות המשפחה, בעיקר לאחר השואה, שילבנו את זכרונותיו של ר' שמואל עמנואל בספרו "קמנו ונתעודד".

שלמה, יונה, שמואל, ואלחנן. המבורג, תרפ"ט (1929)

מרדכי, חנה וילדיהם. המבורג, תרפ"ח (1928)

יונה, שמואל, אלחנן, שלמה, ברוך ובלה. אוטרקט, תרצ"ד (1934)

בטרם שואה

המשפחה ואורחות חייה

1. מי ומי במשפחה
2. חינוך
3. שבת ומועדים
4. בית הכנסת
5. תנועת הנוער
6. בר מצוה

1. מי ומי במשפחה

לבני המשפחה היו עוד קרובים רבים. מהם הבאנו רק את הסבא והסבתא גולדשמידט, שמכתביהם ליוו את קורותיה של המשפחה. לפניכם כרטיס המשמש מעין "תעודת זהות" לכל אחד מבני המשפחה. הכירו אותם באמצעות כרטיסים אלו. שימו לב כמה בנים במשפחה וכמה בנות, מי הבוגרים ומי הצעירים; היכן נולדו, מתי הגיעו להולנד? מה קרה בשנים אלו בעיר הולדתם המבורג?

שם משפחה: **עמנואל**
 שם פרטי: **חנה (מרתה)**
 שנת לידה: **תרס"א (1901)**
 מקום נישואין: **המבורג, גרמניה**
 שנת הגירה: **תרצ"ד (1933)**
 כתובת: **רוטרדם, הולנד**

שם משפחה: **עמנואל**
 שם פרטי: **מרדכי (מרלוס)**
 שנת לידה: **תרנ"ד (1894)**
 מקום נישואין: **המבורג, גרמניה**
 שנת הגירה: **תרצ"ד (1933)**
 כתובת: **רוטרדם, הולנד**

שם משפחה: **עמנואל**
 שם פרטי: **שלמה**
 שנת לידה: **תרפ"ד (1924)**
 מקום לידה: **המבורג, גרמניה**
 שנת הגירה: **תרצ"ד (1933)**
 כתובת: **רוטרדם, הולנד**

שם משפחה: **עמנואל**
 שם פרטי: **אלחנן**
 שנת לידה: **תרפ"ג (1923)**
 מקום לידה: **המבורג, גרמניה**
 שנת הגירה: **תרצ"ד (1933)**
 כתובת: **רוטרדם, הולנד**

שם משפחה: עמנואל
 שם פרטי: שמואל
 שנת לידה: תרפ"ז (1927)
 מקום לידה: המבורג, גרמניה
 שנת הגירה: תרצ"ד (1933)
 כתובת: רוטרדם, הולנד

שם משפחה: עמנואל
 שם פרטי: יונה
 שנת לידה: תרפ"ה (1925)
 מקום לידה: המבורג, גרמניה
 שנת הגירה: תרצ"ד (1933)
 כתובת: רוטרדם, הולנד

שם משפחה: עמנואל
 שם פרטי: בלה
 שנת לידה: תרפ"ט (1929)
 מקום לידה: המבורג, גרמניה
 שנת הגירה: תרצ"ד (1933)
 כתובת: רוטרדם, הולנד

שם משפחה: עמנואל
 שם פרטי: ברוך
 שנת לידה: תרפ"ט (1929)
 מקום לידה: המבורג, גרמניה
 שנת הגירה: תרצ"ד (1933)
 כתובת: רוטרדם, הולנד

שם משפחה: **עמנואל**
 שם פרטי: **בתיה**
 שנת לידה: **תרצ"ט (1939)**
 מקום לידה: **הולנד**
 כתובת: **רוטרדם, הולנד**

שם משפחה: **עמנואל**
 שם פרטי: **שלום**
 שנת לידה: **תרצ"ה (1935)**
 מקום לידה: **הולנד**
 כתובת: **רוטרדם, הולנד**

שם משפחה: **גולדשמידט**
 שם פרטי: **אסתר**
 שנת לידה: **תרל"ה (1875)**
 מקום לידה: **פריז, צרפת**
 שנת הגירה: **תרע"ד (1914)**
 כתובת: **ציריך, שוויץ**

שם משפחה: **גולדשמידט**
 שם פרטי: **יהושע**
 שנת לידה: **תרל"א (1871)**
 מקום לידה: **פונקפורט, גרמניה**
 שנת הגירה: **תרע"ד (1914)**
 כתובת: **ציריך, שוויץ**

בהמשך הלימוד תוכלו לעקוב ולדעת מה קרה לכל אחד מהם כאשר חיו בהולנד, וכאשר
בשבו הנאצים את הולנד והתחילה תקופת ה"שואה".

בסוף היחידה תיפגשו עם שרידי המשפחה.

תוכלו כבר בשלב זה לחשוב, על מי מבני המשפחה תרצו ללמוד במיוחד, ולעקוב אחר
קורותיו.

אבא רשם את שם כל אחד מילדיו על כריכתו הפנימית של סידור
התפילה של אמא.

מנהג זה היה מקובל בבתים רבים באירופה.

בראש הרשימה ציווה לנו את ברכתו:

"כי מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך".

"וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך".

הפסוק האחד נועד לברך את שלומו הפיזי של הילד, השני - להתפלל
על חינוכו לתורה ולמצוות.

תפילותיו של אבא ליוו אותנו בדרך שאיש מאתנו לא שיער כי נלך בה.

רשימת הנולים שכתב אבא בסידור התפילה של אמא

האם גם במשפחתכם יש דרך שבה מציינים, חוגגים או מנציחים את
תולדות המשפחה?